

DE VORDERINGEN BIJ HET TOTSTANDKOMEN VAN EEN NIEUW NEDERLANDS BURGERLIJK WETBOEK

door

J. H. BEEKHUIS
Hoogleraar te Groningen

1. „Hoezeer ik altijd het maken van een Burgerlijk Wetboek als een der moeilijkste zaken beschouwd heb, bleek mij zulks nimmer in volle kracht, dan nadat wij genoodzaakt zijn geworden, aan dat werk de handen te slaan” aldus een kort geleden aan de vergetelheid ontrukte verzuchting van de Amsterdamse hoogleraar H. C. Cras, in 1799 geslaakt tegenover de toenmaals bestaande commissie belast met de samenstelling van een burgerlijk wetboek (1). Er behoeft weinig twijfel aan te bestaan dat alle juristen in Nederland, die sinds de opdracht aan Meyers bij K.B. van 25 april 1947 tot het ontwerpen van een nieuw Burgerlijk Wetboek aan dit werk hun medewerking hebben verleend — Meyers zelf inclusief — deze uitspraak hartgrondig zouden onderschrijven (2). Aanvankelijk moge nog een zeker optimisme hebben bestaan dat het werk in enige jaren voltooid zou kunnen worden, al spoedig is gebleken dat zelfs een geniaal jurist als Meyers (3) voor de uitvoering van deze gigantische taak aanzienlijk meer tijd nodig had dan hij aanvankelijk had voorzien. Weliswaar heeft Meyers het kunststuk volbracht binnen 7 jaar na de verleende opdracht een ontwerp voor de eerste vier boeken, handelende over het personen- en familierecht, de rechtspersoon, het vermogensrecht in het algemeen en het erfrecht, alsmede een inleidende titel het licht te doen zien met een daarbij behorende toelichting van 369 bladzijden, maar na zijn overlijden is gebleken dat, hoezeer het door hem afgeleverde gedeelte uitmunt door oorspronkelijke denkbeelden, het legislatieve werk als zodanig door hem is onderschat.

(1) Zie de inaugurale rede van de Leidse hoogleraar J. Th. de SMIDT (1966), blz. 3.

(2) Men vgl. MEIJERS in zijn rede op 8 mei 1948 in de Ridderzaal: „... bij mijn voorbereidend werk heeft het mij steeds meer en meer getroffen, hoe beperkt het denkvermogen van de mens is en hoe ook de mens, die zich geheel vrij waant van sleur en traditie, in zijn denken en doen van hetgeen hem overgeleverd is, afhankelijk is” (*Verzamelde Privaatrechtelijke opstellen*, I, blz. 150).

(3) Zie over de betekenis van MEIJERS het levensbericht van R. P. CLEVERINGA, Rede Kon. Nederl. Akademie van Wet., *Jaarboek* 1954-55, blz. 319; — Bibliographie der Geschriften van MEIJERS, Univ. pers Leiden, blz. XI, alsmede de redevoeringen van Mr. J. CUSTERS, Prof. E. van DIEVOET, Prof. L. FREDERICQ, Prof. G. de GROOTH, R.W., 1954-55, 866 e.v.; — Zie verder R.M. *Themis*, 1950, afl. 2 (Meijers-nummer).

Het gereed maken van wetten is voor een jurist een uiterst tijdrovende werkzaamheid en — om nogmaals een citaat van Cras te vermelden — „de positie van hun, die met dit werk belast zijn, (is) jegens het publiek zeer ongunstig ... Het publiek, weinig dien groten omvang bevattende, zal zo onbillijk zijn in het eïsschen van volkomenheid, als het thans reeds ongeduldig is in het tijdsbestek, welk men aan de ontwerpers van zo groot werk overlaat” (1). Dit alles is ook door Meyers ondervonden en ik geloof daarom niet dat indien Nederland het voorrecht had mogen hebben langer van zijn grote kunde te kunnen profiteren, het wetboek reeds thans in volle omvang had kunnen zijn ingevoerd. Men vergete niet dat op het tijdstip van zijn overlijden (25 juni 1954) de moeilijkste boeken nog moesten worden samengesteld, n.l. het zakenrecht, het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht, de bijzondere overeenkomsten, het zee-, binnenvaart- en luchtvaartrecht en de rechten op de voortbrengselen van de geest. Van de eerste drie van deze nog niet verschenen boeken bestonden reeds voorbereidende ontwerpen van de hand van Meyers, maar ten aanzien van de beide laatste had deze — hoe universeel hij als jurist ook mocht zijn — zeker te rade moeten gaan bij de grote specialisten op deze gebieden. Bovendien leveren deze boeken nog bijzondere moeilijkheden op doordat de inhoud ervan in hoge mate wordt beïnvloed door de internationale verdragen, die op dit gebied zijn totstandgekomen, en het dikwijls verre van gemakkelijk is de beginselen hiervan met de nieuw ontworpen regels van het nationale recht in overeenstemming te brengen omdat zij gewoonlijk op andere rechtsstelsels dan het Nederlandse zijn gegrond. Het totstandbrengen van een nieuwe codificatie die zich over de gehele rechtsstof van het burgerlijk- en handelsrecht moet uitstrekken, is dan ook in het huidige tijdsbestel een veel omvangrijker taak dan die waarvoor men zich bij vroegere codificaties gesteld zag. Niet alleen is nodig een volledige kennis van het nationale recht en de rechtspraak — op zichzelf al een vrijwel onmenselijke taak gezien de intensivering van het maatschappelijk leven en de daarmee samenhangende veel grotere gecompliceerdheid van het recht — maar bovendien dient rekening gehouden te worden met de inhoud van buitenlandse rechtsregels zelfs wanneer deze — zoals in Engeland en de Verenigde Staten — gegrond zijn op een geheel andere ontwikkeling dan die van het continentale recht.

2. Na het bovenstaande moge het duidelijk zijn dat uit het langzame tempo waarin na het overlijden van Meyers de ontwerpen van de verschillende boeken van het nieuwe B.W. verschijnen, geenszins mag worden afgeleid dat men de handen in de schoot heeft gelegd. De opvolgers van Meyers hebben samen met de ambte-

(1) Zie de SMIDT, t.a.p., blz. 11.

naren ten departemente van Justitie het uiterste van hun krachten geveerd om het werk voortgang te doen vinden, zelfs in een mate die voor een van hen — de zowel in België als in Nederland zo betreunde Leidse hoogleraar J. Drion — waarschijnlijk noodlottig is geworden.

Het doel van dit opstel is nu in België bekendheid te geven aan de vorderingen die tot dusver bij de totstandbrenging van de codificatie gemaakt zijn. Aan deze — wat men zou kunnen noemen uitwendige geschiedenis van het nieuwe Burgerlijk Wetboek — dient echter vooraf te gaan een uiteenzetting van de omstandigheden die in 1947 tot de opdracht aan Meyers hebben geleid, terwijl tevens iets zal worden gezegd over de wijze waarop de verschillende ontwerpen door de Nederlandse juristen ontvangen zijn en over de invloed die reeds thans van de nieuwe codificatie op rechtsliteratuur en rechtspraak uitgaat.

3. Om iets te kunnen begrijpen van de redenen die een verklaring van de opdracht aan Meyers kunnen geven, moet men teruggaan tot het jaar 1938. In dat jaar vond de feestelijke herdenking plaats van het 100-jarig bestaan van de Nederlandse burgerlijke wetgeving, die zoals bekend in de jaren 1816-1838 totstand is gekomen en op de 1ste oktober 1838 in werking is getreden. Bij de Nederlandse juristen heeft steeds een gevoel van trots bestaan over hun burgerlijk wetboek: het was het eerste dat t.o.v. de *Code Civil* belangrijke afwijkende karaktertrekken vertoonde mede dank zij het werk van de reeds genoemde Cras en de later zoveel meer op de voorgrond tredende Kemper. Aan de tekst van de afzonderlijke artikelen is dit misschien niet steeds ten goede gekomen, maar t.a.v. bepaalde onderwerpen (ik noem bv. de levering en de hypotheek) heeft men in Nederland steeds de overtuiging gehad dat de uitwerking daarvan een verbetering betekende t.o.v. het recht van de *Code*. Het was dus geen wonder dat men het honderdjarig bestaan van de Wetboeken op luisterrijke wijze heeft willen vieren, en tijdens deze festiviteiten is aan Meyers een ereplaats toegekend. Aan hem werd n.l. als toenmalig voorzitter van de Nederlandse Juristenvereniging de taak toebedeeld in de Ridderzaal een van de vier herdenkingsredevoeringen uit te spreken en hij heeft deze gelegenheid niet voorbij laten gaan zonder zijn reeds veel eerder bepleite visie naar voren te brengen, dat wij na 100 jaar toe waren aan een nieuw wetboek, waarin de technische onvolkomenheden van het bestaande zouden kunnen worden weggenomen (1). Merkwaardigerwijze stond hij op dit tijdstip in dit denkbeeld vrijwel alleen. Zijn grootste tegenstander

(1) *Herdenking honderdjarige burg. wetgeving 1838-1938, redevoeringen*, Tjeenk Willink, 1939, blz 17 e.v.; — Zie ook: *Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, Tjeenk Willink, 1938, blz. 33 e.v. Latere redevoeringen en geschriften van MEIJERS over de codificatiegedachte zijn te vinden in: *Verzamelde Privaatrechtelijke Opstellen I*, Univ. pers Leiden, 1954, blz. 93-204.

was Paul Scholten, die in zijn bijdrage voor het Gedenkboek (1) zijn bekende, later door anderen overgenomen uitspraak deed dat een nieuw burgerlijk wetboek alleen uit politieke dwang zou kunnen ontstaan; deze nu ontbrak dat moment ten enenmale. Volgens hem vormde het bestaande B.W. een rustig bezit. „Het is als een oud, groot huis. Hier en daar is het vervallen, er is afgebroken en in anderen stijl bijgebouwd, er zijn gemoderniseerde vertrekken naast oude ruimten, het wordt minder bewoond en is heel wat minder waard dan vroeger. Men wil het blijven verbeteren en moppert over de gebreken. Men denkt wel eens over iets nieuws, maar weet, dat het er toch niet van komt. Bij alle bezwaren behoudt het behagelijkheid, het is er vertrouwd, men is er thuis” (2). En zoals Scholten dachten — blijkens de academische redevoeringen gehouden bij het 100-jarig bestaan (3) — praktisch alle vooraanstaande juristen uit die tijd.

Maar kort na de plechtige viering van het 100-jarig bestaan van het B.W. brak de tweede wereldoorlog uit en het zijn vooral de oorlogsomstandigheden geweest die de opdracht aan Meyers hebben bespoedigd. De revolutionaire geest, die volgens Scholten de stoot moet geven tot een nieuw wetboek, was na de bevrijding aanwezig. Men verlangde in alle opzichten naar vernieuwing: vernieuwing van politieke verhoudingen en vernieuwing van het recht. Hier kwam bij dat Meyers tijdens de bezetting min of meer een nationale figuur was geworden i.v.m. de dramatische omstandigheden die zich afspeelden bij zijn ontslag en die leidden tot de sluiting van de Leidse universiteit (4). Vanaf dit moment waren de ogen van een groot deel van juridisch Nederland op Meyers gericht en het hem en zijn gezin doorstane leed deed zijn aanzien nog stijgen. Toen hij en de zijnen, gelukkig ongedeerd, uit Theresiënstadt terugkeerden, werd men zich — dankbaar voor zijn behoud — meer dan ooit ervan bewust dat ons land in hem beschikte over een man met uitzonderlijke bekwaamheden, die meer dan enigander geroepen leek het zo moeilijke werk van een vernieuwing van de burgerlijke codificatie aan te vatten. En merkwaardigerwijs is het een niet-jurist geweest die bij de behandeling van de Justitiebegroting in de Eerste Kamer op 5 en 6 maart 1947 de vraag stelde of het niet wenselijk was een nieuw Burgerlijk Wetboek te doen samenstellen, waarbij

(1) *Gedenkboek Burg. Wetboek, 1838-1938*, blz. 1; — Zie ook: ASSER, *Algemeen deel*, 1931, blz. 236.

(2) T.a.p., blz. 30.

(3) Opgenomen in: *Herdenking Honderdjarige Burgerlijke Wetgeving 1838-1938*; — Vgl. ook: SCHELTEMA, F. G., *De toekomst van het Burgerlijk Wetboek*, R.M.-Themis, 1938, blz. 569.

(4) Vgl. de op 26 november 1940 uitgesproken protestrede van Prof. Mr. R. P. CLEVERINGA, die de meer directe aanleiding vormde tot de sluiting van de Leidse universiteit.

hij dacht aan een opdracht aan Prof. Meyers (1). Deze vraag heeft ertoe geleid dat enige maanden later de reeds vermelde opdracht aan Meyers is gegeven.

4. Intussen is het geenszins zo gegaan dat na de opdracht aan Meyers de stem van degenen die in 1938 bezwaren tegen een algehele vernieuwing van het Wetboek hadden aangevoerd, geheel was verstomd. De strijd tussen Scholten en Meyers is in Nederland onverminderd blijven voortwoeden, waarbij als exponenten van beide opvattingen kunnen gelden de Leidse en de Amsterdamse juridische faculteiten. De opvolgers van Scholten — met in het voorste gelid Pitlo (2) — bleven zich met alle krachten tegen de gedachte van een hercodificatie weren. Ook thans staan nog vele — en vooraanstaande — juristen uit de rechterlijke macht, de advocatuur, het notariaat en het bedrijfsleven afwijzend tegenover het nieuwe wetboek, waarbij zij zich gesteund voelen door de omstandigheid dat de totstandkoming zoveel langer op zich laat wachten dan aanvankelijk was voorzien. Hiertegenover kan men echter stellen dat na de nieuwe codificaties die in Europa en in andere werelddelen in deze eeuw tot stand zijn gebracht, het als een nationale eer beschouwd moet worden het eenmaal begonnen werk te voltooien. Het bezit van een wetboek dat geheel op de hoogte is van zijn tijd, moet er toe leiden, dat het prestige van het betreffende land in de wereld van de juristen wordt verhoogd. Dit geldt zelfs wanneer het ontwerp nimmer in werking zou treden; men denke bv. aan de mogelijkheid dat het nog eens zou komen tot de schepping van een nieuw *Europees* recht. De oplossingen van het Nederlandse ontwerp en zelfs de fouten die men daarin gemaakt mocht hebben, zouden degenen die dit Europees recht moeten voorbereiden tot lering kunnen strekken. Over de voorbereidingen die door Meyers zijn getroffen alvorens hij zijn ontwerp bij het Ministerie van Justitie heeft ingeleverd kan ik kort zijn, omdat deze reeds zijn beschreven door Bregstein in zijn in 1956 gehouden voordracht voor de Rechtsfaculteit te Gent (3). Men vindt daarin uiteengezet op welke wijze hij de praktijkjuristen en de Staatscommissie voor de Nederlandse burgerlijke wetgeving heeft geraadpleegd en hoe hij 49 vragen aan de Tweede Kamer

(1) Zie BELINFANTE W. G., *Het ontwerp B. W., Voordrachten gehouden op het landelijk congres voor juridische faculteitsverenigingen*, Kluwer, 1961, blz. 35.

(2) Zie: *Rev. Int. dr. comp.*, 1956, blz. 39 e.v.; — *Voordrachten gehouden op het landelijk congres voor juridische faculteitsverenigingen*, 1961, blz. 19; — *Overdrachtsrede 1964 Verdedig Themis*, blz. 15 e.v.

(3) *R. W.*, 1956-57, 169 e.v.; — zie ook MEIJERS, *De herziening van het burgerlijk Wetboek, Rede 1948 uitgesproken in de Ridderzaal, Verz. Privaatr. Opstellen*, I, blz. 152 e.v.; — alsmede de redevoering voor de *Société de législation comparée*, *ib.*; — verder DORHOUT MĒES, *Mededelingen voor de Kon. Vlaamse Academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België*, 1964, nr. 2, blz. 12; — Klasse der letteren, PITLO, *Rev. int. droit comp.*, 1956, blz. 412 e.v.

heeft voorgelegd, wier beantwoording de basis gevormd heeft voor het nieuwe wetboek. Wel dient hier een kort overzicht gegeven te worden van het werk, dat na Meyers' overlijden op 25 juni 1954 heeft plaats gevonden, waarbij de inleidende titel en ieder boek afzonderlijk in beschouwing zullen worden genomen.

5. *Inleidende titel.* Deze bestaat uit 9 artikelen handelende over de rechtsbronnen en hun onderlinge verhouding, het misbruiken van een bevoegdheid en de invloed van het publiekrecht op bevoegdheden van burgerlijk recht. Bedoelde titel is bij Koninklijke Boodschap van 4 november 1954 bij de tweede Kamer ingediend vergezeld van de bijhorende memorie van toelichting. Het Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer is verschenen op 13 juli 1955, de Memorie van Antwoord is ingezonden op 6 oktober 1955, en daarop is nog een verslag van de Kamer d.d. 4 april 1956 gevolgd. Tot een mondelinge behandeling van deze titel is het echter nog niet gekomen en het is zeer de vraag of deze ooit zal plaats vinden, omdat vele Nederlandse juristen van oordeel zijn dat bepalingen over de rechtsbronnen niet in de wet thuis horen aangezien de wet slechts één van de rechtsbronnen is, en daarom niet zelf haar verhouding tot andere bronnen dient te regelen (1).

6. *Eerste Boek: Personen- en Familierecht.* De inhoud van dit Boek is vastgesteld bij de wetten van 11 december 1958 (*Stbl.*, 590/591). Bij de mondelinge behandeling van de betreffende wetsontwerpen is de Minister van Justitie bijgestaan door de Regeringscommissaris bedoeld in art. 120, 2de lid van de Grondwet, Prof. Mr. J. Drion. De eerste van beide wetten bevat de titels 1-8 en 11-18, de andere wet de titels 9 en 10. De reden waarom de titels 9 en 10 (betreffende de ontbinding van het huwelijk en de scheiding van tafel en bed) bij een afzonderlijk wetsontwerp werden ingediend, is dat de Regering het niet wenselijk oordeelde bij de herziening van het Burgerlijk Wetboek het materiële echtscheidingsrecht in behandeling te nemen, zodat de ontwerpen zich beperken tot herziening van technische aard.

Artikel II van de genoemde wetten bevat de bepaling dat de inwerkingtreding van de wetten nader bij de wet wordt geregeld. Hierbij dient men echter in aanmerking te nemen dat de titels 6-8, betreffende het huwelijksvermogensrecht, een weergave bevatten van de wet van 14 juni 1956 (*Stbl.*, 343) tot opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw, op welke wet het werk van Meyers een grote invloed heeft uitgeoefend.

(1) De literatuur over de inleidende titel is te vinden in de uitgave van de N.V. Kluwer te Deventer van het Nieuw Burgerlijk Wetboek, losbladige editie, waarin de gehele literatuur over het nieuwe Wetboek wordt vermeld.

Intussen is op 28 december 1965 een nieuw ontwerp van wet ingediend, dat de strekking heeft de invoering van het nieuwe eerste boek voor te bereiden. Deze wet bevat, behalve een klein aantal wijzigingen in andere boeken van het bestaande wetboek en aanpassingen die nodig waren in andere wetboeken, een uitvoerige regeling van overgangsrecht, die berust op een ontwerp van de Utrechtse hoogleraar Hijmans van den Bergh. Voor het overige komt de inhoud van het eerste boek, zoals in de nieuwe wet opgenomen, vrijwel geheel overeen met die van de reeds genoemde wetten van 11 december 1958. De belangrijkste wijzigingen betreffen het huwelijks-goederenrecht (titels 6-8), dat is aangepast aan de behoeften die sinds 1956 in de praktijk zijn gebleken, en de ontkenning van het vaderschap van de echtgenoot of de gewezen echtgenoot van de moeder van een kind dat tijdens het huwelijk of binnen 306 dagen na de ontbinding daarvan is geboren. Het interessante van de nieuwe regeling van ontkenning is dat hierbij ook rekening is gehouden met kunstmatige inseminatie.

7. *Tweede Boek: Rechtspersonen.* De inhoud van dit Boek is vastgesteld bij de Wet van 12 mei 1960 (*Stbl.*, 205.) Bij de mondelinge behandeling, die aan de totstandkoming van de wet voorafging, is de Minister van Justitie evenals bij de totstandkoming van het eerste Boek bijgestaan door Prof. Mr. J. Drion als Regeringscommissaris. De inhoud van het Boek wordt gevormd door een titel algemene bepalingen, die betrekking hebben op alle rechtspersonen, gevolgd door een titel handelende over verenigingen (met een bijzondere afdeling gewijd aan de coöperatieve verenigingen en de onderlinge waarborgmaatschappijen), een titel over naamloze vennootschappen en een titel over stichtingen, welke in grote trekken overeenstemt met de Wet op Stichtingen van 31 mei 1956 (*Stbl.*, 327). Daarentegen vindt men geen regeling van de vennootschap onder de firma, niet omdat Meijers van mening zou zijn dat de in Nederland thans geldende leer die aan de v.o.f. rechtspersoonlijkheid onthoudt, voor het nieuwe recht zou moeten worden gecontinueerd, maar omdat hij het contractuele aspect van de v.o.f. op de voorgrond wenste te stellen, zodat de regeling ervan thuishoort in Boek VII (bijzondere overeenkomsten).

8. *Derde Boek: Vermogensrecht in het algemeen.* Het ontwerp voor dit Boek is ingediend bij Koninklijke Boodschap d.d. 4 november 1954. Het is ongeveer gelijk aan het ontwerp-Meijers, maar bevat enkele afwijkingen daarvan, waarvan de voornaamste betrekking hebben op de overdracht van roerende zaken en op het registerpandrecht op een onderneming (art. 3. 4. 2. 3a en 3. 9. 3. 1, lid 4). Het voorlopig verslag van de Tweede Kamer dat op de indiening van het ontwerp gevolgd is, dateert van 22 oktober 1958. Sindsdien zijn bij

de totstandkoming van dit Boek geen vorderingen gemaakt omdat de Kamer zich op het standpunt heeft gesteld dat het de voorkeur zou verdienen eerst met de behandeling voort te gaan nadat de inhoud van de andere Boeken, meer in het bijzonder van Boek 6 handelende over het Verbintenissenrecht, bekend zou zijn. Na de verschijning van Boek 6 in oktober 1961 heeft men het werk aan het 3de Boek weer ter hand genomen. Het lag aanvankelijk in de bedoeling dat de Minister ook bij de behandeling van dit Boek in de beide Kamers zou worden bijgestaan door de Regeringscommissaris Drion. Na diens overlijden op 1 maart 1964 is als zijn opvolger in die kwaliteit benoemd Mr. G. E. Langemeijer, Procureur-Generaal bij de Hoge Raad, en deze houdt zich thans tezamen met enkele medewerkers bezig met het opstellen van de Memorie van Antwoord. Te verwachten valt dat in het ontwerp bij deze gelegenheid nog belangrijke wijzigingen zullen worden aangebracht.

Wat de inhoud van het 3de Boek betreft, deze bestaat uit enkele algemene onderwerpen die tevoren niet als zodanig geregeld waren (openbare registers, rechtshandelingen, volmacht, bewind, gemeenschap, rechtsvorderingen) en verder uit onderwerpen die in het huidige B.W. bij het zakenrecht behandeld worden (verkrijging en verlies van goederen, bezit, vruchtgebruik, rechten van pand en hypotheek, verhaalsrecht op goederen). De reden, waarom Meijers deze onderwerpen niet in Boek 5 (handelende over zakelijke rechten) behandeld heeft, is dat hij heeft willen breken met de dubbele betekenis van het woord *zaak* in de zin van stoffelijk voorwerp en in die van vermogensbestanddeel, die men in navolging van de C.C. aantreft in het huidige B.W. Op het voetspoor van het Duitse B.G.B. (§ 90) heeft hij daarom de term *zaak* beperkt tot lichamelijke zaken. Dit uitgangspunt heeft ten gevolge gehad dat het 5de Boek alleen handelt over rechten op lichamelijke zaken, terwijl in het 3de Boek de rechten geplaatst zijn die zowel op lichamelijke als op onlichamelijke zaken betrekking kunnen hebben (in de eerste plaats vruchtgebruik, pand en hypotheek). In dit systeem komt ook de overdracht en de verkrijgende verjaring thuis in het 3de Boek, omdat deze uiteraard niet alleen lichamelijke zaken, maar ook rechten kunnen betreffen. De indeling van Meijers heeft overigens in Nederland geen algemene instemming gevonden. Vruchtgebruik, pand en hypotheek zijn ook in de opvatting van Meijers wel degelijk *zakelijke* rechten, n.l. voorzover deze rechten rusten op lichamelijke zaken. Het nadeel van de in het nieuwe Wetboek gevolgde systematiek is daarom dat de zakelijke rechten op lichamelijke zaken, die in verband met hun aard en ingevolge de traditie steeds bij elkaar hebben gehoord, thans op verschillende plaatsen in het Wetboek behandeld worden (1).

(1) Zie vooral: WERRY, R.M. *Themis*, 1961, blz. 79 e.v.; — zie ook R.M. *Themis*, 1960, blz. 73 en R.M.-*Themis*, 1966, blz. 266.

9. *Vierde Boek: Erfrecht.* De parlementaire behandeling van dit Boek is — afgezien van de eerste twee Boeken — het verst gevorderd. Het Regeringsontwerp is tezamen met Boek 3 ingediend bij Koninklijke Boodschap van 4 november 1954. Nadat het voorlopig verslag van de Tweede Kamer verschenen was op 8 juli 1959 en op 1 december 1959 is een belangrijk gewijzigd ontwerp ingediend vergezeld van de memorie van antwoord. Hierop is een mondeling overleg gevolgd van de Commissie van Justitie van de tweede Kamer enerzijds, en de Minister bijgestaan door de Regeringscommissaris Prof. Mr. K. Wiersma (benoemd als opvolger van Prof. J. Drion) anderzijds, hetgeen heeft geleid tot nieuwe wijzigingen. De mondelinge behandeling van het ontwerp in de Tweede Kamer heeft vervolgens plaats gevonden in oktober 1965, waarna het ontwerp met enige amendementen is aanvaard.

De grote aantrekkelijkheid van de regeling van het nieuwe erfrecht is, dat zij in verschillende opzichten een grote vereenvoudiging bevat van het bestaande erfrecht. Dit geldt echter niet voor de regeling van de legitieme portie. Het streven verbetering te brengen in de rechtspositie van de langstlevende echtgenoot heeft ertoe geleid dat de bepalingen betreffende het wettelijke erfdeel een zeer gecompliceerd en ondoorzichtig karakter hebben verkregen, hetgeen tot verzet van de zijde van het notariaat aanleiding heeft gegeven (1). Het is daarom niet uitgesloten dat in deze titel op den duur nog veranderingen zullen worden aangebracht.

10. *Vijfde Boek: Zakelijke rechten.* Dit Boek is het eerste dat niet door Meijers zelf voltooid is. Zulks neemt niet weg dat hij in hoge mate invloed op de inhoud ervan heeft uitgeoefend. Al vóór zijn overlijden had hij n.l. in overleg met de Staatscommissie voor de burgerlijke wetgeving voorontwerpen gemaakt, waarvan in ruime mate gebruik is gemaakt door het driemanschap, bestaande uit Prof. Mr. J. Drion, Prof. Mr. J. Eggens en Mr. F. J. de Jong, dat na zijn overlijden belast werd met de voltooiing van het ontwerp. Dit ontwerp is op 25 mei 1955 aan de Minister van Justitie aangeboden en vervolgens omgewerkt tot een Regeringsontwerp, waarvan de aanbidding aan de Tweede Kamer op 17 januari 1957 heeft plaats gevonden. Dit Regeringsontwerp wijkt op tal van detailpunten van het ontwerp van het driemanschap af; bovendien vindt men hier een regeling omtrent de z.g. appartementsrechten, een onderwerp dat door Meijers en het driemanschap niet was uitgewerkt, omdat eerst kort te voren (in 1951) een wettelijke regeling over de mogelijkheid

(1) Zie de rapporten van de z.g. commissie-erfrecht, benoemd door de Broederschap der Notarissen en de Broederschap der Kandidaat-Notarissen (W.P.N.R., 4623, 4774, 4797, 4860/61, 4871/72), alsmede de rede gehouden door de Voorzitter van de Broederschap der Notarissen op 23 september 1965 (W.P.N.R., 4876).

men een codificatie in de eerste plaats als een vastlegging en rubricering van reeds bestaande rechtsregels, die men putte uit de toenmaals gezaghebbende schrijvers. Een (her)codificatie in de moderne tijd betekent echter veel meer. Men stelt zich hierbij ten doel de gehele rechtsstof opnieuw te doordenken, daarbij rekening houdende met de behoeften die zich in de praktijk doen gelden. Om deze taak te kunnen vervullen is allereerst nodig een grondige kennis van de maatschappelijke verhoudingen en problemen welke een wettelijke oplossing behoeven, alsmede van de rechtsopvattingen die hierover bij de betrokkenen bestaan. Hiernaast komt dan het vereiste van beheersing van de rechtsdogmatiek, waarbij zich de moeilijkheid voordoet dat de dogmatiek waarop de C.C. en het huidige B.W. gebouwd zijn, voor een deel verouderd is zodat steun moet worden gezocht bij de dogmatische opzet van de moderne wetboeken. Tenslotte verlangt de taak van de opstellers van het nieuwe wetboek, dat zij een gevoel voor evenwicht bezitten: men kan niet enkel volstaan met het geven van min of meer vage richtlijnen voor de rechter omdat dan de met de codificatie beoogde rechtszekerheid niet bereikt zou worden, maar men kan evenmin afdalen tot een te grote casuïstiek omdat deze ertoe zou leiden dat het wetboek door zijn uitgebreidheid onbruikbaar zou worden. De goede wetgever dient hier het juiste midden te vinden en hierbij kan hij zich niet anders doen leiden dan door een intuïtief gevoel van doelmatigheid. Eenzelfde gevoel voor evenwicht dient te bestaan bij de beoordeling van de vraag in hoeverre men bij het geldende recht zal aansluiten dan wel hervormend moet optreden (1).

Dit alles kan een verklaring geven waarom het nieuwe burgerlijk wetboek in veel mindere mate een herschrijving van het bestaande recht met incorporatie van de jurisprudentie heeft opgeleverd dan door Meijers aanvankelijk is voorzien. In tal van opzichten zijn — dikwijls in navolging van de nieuwere wetboeken — geheel nieuwe rechtsregels geconstrueerd, en zowel schrijvers als jurisprudentie streven er naar het huidige recht zoveel mogelijk aan deze nieuwe oplossingen aan te passen. Wat de schrijvers betreft zij hier in de eerste plaats gewezen op de bewerkers van Asser, speciaal van de delen, die betrekking hebben op vertegenwoordiging en rechtspersoon en op het zakenrecht (2). Zij hebben in hun werken de bepalingen van het nieuwe B.W. volledig verwerkt, hetgeen natuurlijk niet betekent dat zij alle oplossingen daarvan voor het huidige recht hebben overgenomen. De rechtsvorming in Nederland wordt verder belangrijk beïnvloed door een aanzienlijk aantal preadviezen, welke plegen te worden opgesteld op verzoek van de Besturen van de Neder-

(1) Zie de Toelichting van MEIJERS bij Boek 1-4, blz. 7 e.v.

(2) Asser-van der Grinten, *Vertegenwoordiging en rechtspersoon*; — Asser-Beekhuis, *Zakenrecht, Algemeen deel*, Bijzonder deel I.

landse Juristen Vereniging en van de Broederschappen van Notarissen en Kandidaat-Notarissen. Deze hebben ten doel de oplossingen van het nieuwe Wetboek te toetsen aan de bestaande rechtsopvattingen en te vergelijken met die van het huidige B.W. (1). Tenslotte heeft het nieuwe B.W. de stoot gegeven tot een groot aantal dissertaties en artikelen, dikwijls over onderwerpen waarvan men een twintigtal jaren geleden van mening was dat er niet veel nieuws meer over te zeggen viel. Dit alles bewijst wel hoe stimulerend de codificatiepoging op de ontwikkeling van de wetenschap in Nederland heeft gewerkt (2).

14. Maar niet alleen de schrijvers, ook de rechterlijke colleges en speciaal de Hoge Raad plegen voor de oplossing van de hun voorgelegde rechtsvragen bij het nieuwe B.W. te rade te gaan. Ik moge ter toelichting hiervan enkele voorbeelden kiezen van arresten van de H.R., die geheel op het nieuwe recht zijn ingesteld.

1) H.R., 11 januari 1957 (3). In dit arrest heeft de H.R. voor de eerste maal een beroep op misbruik van omstandigheden toegelaten ter bestrijding van een contractuele gebondenheid. Hoewel de H.R. hiervoor een beroep heeft gedaan op het oorzaak-artikel (art. 1371 B.W.) staat wel vast dat het College zich heeft laten beïnvloeden door de regeling van art. 3. 2. 10 Ontw. B.W., dat naast bedreiging en bedrog misbruik van omstandigheden noemt als grond van vernietigbaarheid van een rechtshandeling.

2) H.R., 15 november 1957 (4), in welk arrest het college een uitspraak heeft gedaan over de wijze waarop de nietigheid van een overeenkomst, die onder de invloed van geweld, dwaling of bedrog is tot stand gekomen, moet worden ingeroepen welke kennelijk beïnvloed is door de regeling van art. 3.2.17, laatste lid, Ontw. B.W.

3) H.R., 28 juni 1957 (5). In dit arrest geeft de H.R. een omschrijving van het z.g. nutsvereiste waaraan een erfdiensbaarheid moet voldoen, die — zij het niet letterlijk — ontleend is aan art. 5. 6. 1. Ontw. B.W.

4) H.R., 30 januari 1959 (6), waarin de H.R. — ongetwijfeld beïnvloed door de beantwoording van het 18de vraagpunt — in het huidige recht een zekere grondslag heeft gelegd voor de actie uit ongerechtvaardigde verrijking (deze kan volgens het college niet

(1) Men vindt deze preadviezen vermeld bij de literatuuropgave in het reeds geciteerde werk van Kluwer.

(2) Men vgl. het literatuur-overzicht bij Kluwer.

(3) *N.J.*, 1959, 37, noot H.B.; *Ars Aequi*, 1956-57, 181, noot J.H.B.

(4) *N.J.*, 1958, 67, noot L.E.H.R.; *Ars Aequi*, 1957-58, 103, noot van der Grinten.

(5) *N.J.*, 1957, 495; *Ars Aequi*, 1957-58, 19, noot van Opstall.

(6) *N.J.*, 1959, 548, noot D.J.V.; *Ars Aequi*, 1958-59, 171, noot J.H.B.

alleen worden ingesteld in gevallen, waarin zij door de wet uitdrukkelijk is geregeld, maar ook wanneer zij past in het stelsel van de wet en aansluit bij de wel in de wet geregelde gevallen.

5) H.R., 5 januari (1). Dit arrest had betrekking op een testament waarin de aanstaande echtgenote van de erflater tot enig erfgenaam was ingesteld. De H.R. besliste dat de echtgenote na echtscheiding geen beroep meer op het testament kon doen. Weliswaar werd hiervoor een beroep gedaan op art. 937 B.W., maar de H.R. heeft zich waarschijnlijk ook weer bij deze beslissing laten beïnvloeden door het Ontwerp (art. 4. 3. 1. 12).

6) H.R., 6 december 1963 (2), in welk arrest het begrip *gebrek* in art. 1405 B.W. op het voetspoor van art. 6. 3. 12 in normatieve zin wordt uitgelegd (vgl. de noot onder het arrest).

7) H.R., 22 januari 1965 (3). In dit arrest ging het om een testament, welks bewoordingen ogenschijnlijk volkomen duidelijk waren zodat de rechter er volgens art. 932 B.W. niet van zou mogen afwijken. Desniettemin achtte de H.R. de beschikking niet duidelijk, omdat „voor de beantwoording van de vraag of de bewoordingen van een uiterste wil duidelijk zijn, ... mede dient te worden gelet op de verhoudingen die de erflater bij de beschikking heeft willen regelen, en op de omstandigheden waaronder deze is gemaakt”, een formulering die vrijwel letterlijk is ontleend aan art. 4. 3. 1. 8, lid 1, Ontw. B.W.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden, maar bij een grondige bestudering van de jurisprudentie zouden deze gemakkelijk uitgebreid kunnen worden. Hoezeer ook de advocaten bij de H.R. van het belang van de bepalingen van het nieuwe B.W. doordrongen zijn, blijkt wel uit de omstandigheid dat zij voorzover mogelijk deze in hun pleidooien plegen te bespreken. Ook in die gevallen waar het niet direct uit de arresten zelf blijkt, zullen de artikelen van het Ontwerp daarom veelal tot de gegeven beslissing hebben bijgedragen.

15. Ik hoop in het bovenstaande erin geslaagd te zijn een indruk te geven van de enorme betekenis die het Ontwerp voor de rechtsvorming in Nederland heeft. Men kan gerust vaststellen dat de vernieuwing van het burgerlijk recht, die het Ontwerp in de toekomst hoopt te brengen, reeds thans voor een gedeelte verwezenlijkt is. Voor de bewerkers die als gevolg van de enorme tijd die het werk tot dusver in beslag heeft genomen, op zwakke momenten wel eens aan het welslagen van de onderneming zouden kunnen twijfelen, kan dit een troost zijn.

(1) N.J., 1963, 117, noot J.H.B.

(2) N.J., 1965, 9, noot G.J.S.

(3) N.J., 1966, 177, noot J.H.B.

SOMMAIRE

PROGRÈS DANS L'ÉLABORATION D'UN NOUVEAU CODE CIVIL NÉERLANDAIS

Lorsque, par A. R. du 25 avril 1947, le Professeur E.M. Meijers se vit confier la mission de rédiger un projet de nouveau Code Civil néerlandais, il avait la conviction qu'il parviendrait à mener cette tâche à bonne fin en quelques années. Cette conviction s'est révélée être une illusion. Au moment de sa mort (25 juin 1954), il avait certes déjà rédigé et fait publier quatre livres, mais ceux-ci n'étaient nullement en état d'entrer immédiatement en vigueur, cependant que les cinq autres livres n'existaient encore qu'à l'état de projets préparatoires. On peut dès lors considérer comme certain que, même si Meijers était resté en vie, la mise en vigueur aurait encore dû se faire attendre pendant nombre d'années. Le rythme peu élevé auquel les projets ont été publiés après la mort de Meijers ne permet donc en aucune façon de conclure qu'aux Pays-Bas on en soit venu à attacher moins d'importance à la réalisation d'une nouvelle codification.

On connaît peut-être moins en Belgique les raisons qui, en 1947, se trouvèrent à l'origine de la mission confiée au Professeur Meijers. Ces raisons doivent être recherchées dans le rôle important que ce dernier avait joué à l'occasion de la commémoration du centième anniversaire du Code Civil néerlandais (1938) et dans les idées en vogue après la guerre en matière de rénovation du droit. Néanmoins, il y a toujours eu aux Pays-Bas des adversaires d'une nouvelle codification et à l'heure actuelle également, leur influence se fait encore.

Malgré cette opposition, l'élaboration de la codification est poursuivie sans relâche, ainsi que le démontre du reste l'aperçu des travaux effectués jusqu'à ce jour. Entre-temps, dans la mesure où il est publié, le projet exerce déjà une profonde influence sur la science du droit et la jurisprudence aux Pays-Bas.

Il est dès lors permis d'affirmer que le renouvellement du droit civil, que le projet se propose de susciter à l'avenir, est dès à présent déjà partiellement réalisé.

ZUSAMMENFASSUNG

FORTSCHRITT BEIM ZUSTANDEKOMMEN EINES NEUEN NIEDER- LANDISCHEN BÜRGERLICHEN GESETZBUCHES

Als durch königliche Verfügung des 25. Aprils 1947 Prof. Mr. E. M. Meijers beauftragt wurde ein neues niederländisches bürgerliches Gesetzbuch zu entwerfen, war dieser der Meinung, diesen Auftrag in einigen Jahren erfüllen zu können. Diese Auffassung hat sich als Illusion erwiesen. Als er starb (am 25. Juni 1954), waren zwar schon 4 Bücher erschienen, aber diese waren zur sofortigen Einführung gar nicht geeignet, während von den übrigen 5 Büchern nur vorbereitende Entwürfe bestanden. Daher darf man bestimmt annehmen, dass, auch wenn Meijers am Leben geblieben wäre, die Einführung noch viele Jahre auf sich hätte warten lassen müssen. Aus dem langsamen Tempo, in welchem die Entwürfe nach dem Tode Meijers erschienen sind, darf also keineswegs abgeleitet werden, dass man in den Niederlanden geneigt war, die Einführung einer neuen Kodifikation als weniger wichtig zu betrachten.

Es ist vielleicht in Belgien weniger bekannt, welche die Gründe zur Beauftragung Meijers im Jahre 1947 waren. Diese Gründe sind in der wichtigen Rolle zu suchen, die er anlässlich des 100-jährigen Bestehens der niederländischen bürgerlichen Gesetzgebung gespielt hat, und in den Vorstellungen, die nach dem Kriege über die Erneuerung des Rechtes bestanden.

Trotzdem hat es in den Niederlanden schon Gegner einer neuen Kodifikation gegeben, deren Einfluss auch heute noch spürbar ist. Ungeachtet dieses Widerstandes wird aber ununterbrochen an dem Zustandekommen der Kodifikation weitergearbeitet. Dies ergibt sich aus einer Übersicht der bisher geleisteten Arbeiten. Inzwischen übt der Entwurf — soweit erschienen — schon jetzt einen grossen Einfluss auf die Rechtswissenschaft und die Rechtsprechung in den Niederlanden aus. Man kann daher behaupten, dass die Erneuerung des bürgerlichen Rechtes, die der Entwurf in der Zukunft zu bringen hofft, schon jetzt zu einen Teil verwirklicht ist.

SUMMARY

PROGRESS IN THE PASSAGE OF THE NEW DUTCH CIVIL CODE

When Professor E. M. Meijers by Royal Decree of April 22th 1947 was commissioned to draft a new Dutch Civil Code, he thought it possible to perform this task in a few years. This view proved to be an illusion. When he died (June 25, 1954) 4 books had appeared, but they were not ready for immediate enactment, whereas only preliminary plans for the remaining 5 books were finished.

We may assume therefore that even if Meijers had lived, the enactment would still have been long in forthcoming. From this delay in issuing the drafts after Meijers death, it may not be inferred that the enactment of a new codification is now considered less important in the Netherlands. In Belgium the reasons for commissioning Meijers in 1947 may be less well-known. They must be sought in the commemoration of the centenary of Dutch civil legislation (1938) and in the ideas about the renovation of the law which have become current since the war. Nevertheless there have always been opponents to a recodification in the Netherlands and even to-day their influence is felt. Notwithstanding this opposition steadily continues work. This appears from the survey of the work already accomplished. Meanwhile the draft already published, has a deep influence on jurisprudence and jurisdiction in the Netherlands. It may therefore be suggested that the renovation of the Civil Law, which is planned, has already been partly realized.